

BELGISCHE KAMER VAN  
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS

14 juli 2008

**WETSVOORSTEL**

**tot wijziging van artikel 371 van het  
Burgerlijk Wetboek, teneinde daarin het  
recht op een geweldloze opvoeding op te  
nemen alsmede het verbod op het plegen  
van psychisch of lichamelijk geweld tegen  
kinderen**

(ingediend door de heer Christian Brotcorne)

CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS  
DE BELGIQUE

14 juillet 2008

**PROPOSITION DE LOI**

**modifiant l'article 371 du Code civil,  
en vue d'y inscrire le droit à une éducation  
non violente et l'interdiction des violences  
psychiques ou physiques**

(déposée par M. Christian Brotcorne)

**SAMENVATTING**

*Dit wetsvoorstel beoogt artikel 371 van het Burgerlijk Wetboek te wijzigen, teneinde lijfstraffen, zelfs die met pedagogische doeleinden, te verbieden.*

**RÉSUMÉ**

*La proposition modifie le Code civil en vue de prohiber les châtiments corporels, même à titre éducatif.*

|              |   |                                                                         |  |
|--------------|---|-------------------------------------------------------------------------|--|
| cdH          | : | centre démocrate Humaniste                                              |  |
| CD&V – N-VA  | : | Christen-Democratisch en Vlaams/Nieuw-Vlaamse Alliantie                 |  |
| Ecolo-Groen! | : | Ecologistes Confédérés pour l'organisation de luttes originales – Groen |  |
| FN           | : | Front National                                                          |  |
| LDD          | : | Lijst Dedecker                                                          |  |
| MR           | : | Mouvement Réformateur                                                   |  |
| Open Vld     | : | Open Vlaamse liberalen en democraten                                    |  |
| PS           | : | Parti Socialiste                                                        |  |
| sp.a+VI.Pro  | : | Socialistische partij anders + VlaamsProgressieven                      |  |
| VB           | : | Vlaams Belang                                                           |  |

  

|                                                   |                                                                                                                                                                                         |                                                      |                                                                                                                                                                                                             |
|---------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Afkortingen bij de nummering van de publicaties : |                                                                                                                                                                                         | Abréviations dans la numérotation des publications : |                                                                                                                                                                                                             |
| DOC 52 0000/000 :                                 | Parlementair document van de 52 <sup>e</sup> zittingsperiode + basisnummer en volgnummer                                                                                                | DOC 52 0000/000 :                                    | Document parlementaire de la 52 <sup>ème</sup> législature, suivi du n° de base et du n° consécutif                                                                                                         |
| QRVA :                                            | Schriftelijke Vragen en Antwoorden                                                                                                                                                      | QRVA :                                               | Questions et Réponses écrites                                                                                                                                                                               |
| CRIV :                                            | Voorlopige versie van het Integraal Verslag (groene kaft)                                                                                                                               | CRIV :                                               | Version Provisoire du Compte Rendu intégral (couverture verte)                                                                                                                                              |
| CRABV :                                           | Beknopt Verslag (blauwe kaft)                                                                                                                                                           | CRABV :                                              | Compte Rendu Analytique (couverture bleue)                                                                                                                                                                  |
| CRIV :                                            | Integraal Verslag, met links het definitieve integraal verslag en rechts het vertaald beknopt verslag van de toespraken (met de bijlagen)<br>(PLEN: witte kaft; COM: zalmkleurige kaft) | CRIV :                                               | Compte Rendu Intégral, avec, à gauche, le compte rendu intégral et, à droite, le compte rendu analytique traduit des interventions (avec les annexes)<br>(PLEN: couverture blanche; COM: couverture saumon) |
| PLEN :                                            | Plenum                                                                                                                                                                                  | PLEN :                                               | Séance plénière                                                                                                                                                                                             |
| COM :                                             | Commissievergadering                                                                                                                                                                    | COM :                                                | Réunion de commission                                                                                                                                                                                       |
| MOT :                                             | moties tot besluit van interpellaties (beigekleurig papier)                                                                                                                             | MOT :                                                | Motions déposées en conclusion d'interpellations (papier beige)                                                                                                                                             |

  

|                                                                             |                                                                   |
|-----------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------|
| Officiële publicaties, uitgegeven door de Kamer van volksvertegenwoordigers | Publications officielles éditées par la Chambre des représentants |
| Bestellingen :                                                              | Commandes :                                                       |
| Natieplein 2                                                                | Place de la Nation 2                                              |
| 1008 Brussel                                                                | 1008 Bruxelles                                                    |
| Tel. : 02/ 549 81 60                                                        | Tél. : 02/ 549 81 60                                              |
| Fax : 02/549 82 74                                                          | Fax : 02/549 82 74                                                |
| www.deKamer.be                                                              | www.laChambre.be                                                  |
| e-mail : publicaties@deKamer.be                                             | e-mail : publications@laChambre.be                                |

## TOELICHTING

DAMES EN HEREN,

## 1. Context van het initiatief

Dit wetsvoorstel strekt ertoe in artikel 371 van het Burgerlijk Wetboek een tweede lid in te voegen, teneinde in het Belgisch recht het principe van een geweldloze opvoeding op te nemen en het verbod te verankeren om lijfstraffen of andere vormen van lichamelijk of psychisch geweld toe te passen op kinderen.

Die wetwijziging is niet bedoeld om tegen meer ouders of opvoeders strafvervolgung te kunnen instellen. Het gaat er veeleer om categorisch duidelijk te maken dat het onaanvaardbaar en onwettig is een kind te slaan. Het is dus vooral de bedoeling de gedragingen en de praktijk te wijzigen, om aldus het geweld terug te dringen.

In 2003 werd tegen België een klacht ingediend door de Wereldorganisatie tegen foltering (*Organisation mondiale contre la torture* — OMCT) omdat ons land niet daadwerkelijk verbiedt dat kinderen lijfstraffen ondergaan en omdat noch het strafrecht noch het burgerlijk recht terzake in enige passende sanctie voorzien.

Na onderzoek van die klacht, concludeerde het Europees Comité inzake sociale rechten dat het Belgisch recht artikel 17 van het Europees Sociaal Handvest schendt doordat het ouders en «andere personen» niet uitdrukkelijk verbiedt kinderen lijfstraffen toe te dienen en doordat het al evenmin voorziet in middelen om kinderen binnen het gezin efficiënt te beschermen tegen dergelijke straffen (beslissing over de grondigheid).

Op 8 juni 2005 verankerde het Comité van ministers van de Raad van Europa die beslissing met een resolutie die het dispositief van het rapport van het Europees Comité inzake sociale rechten overnam<sup>1</sup>.

Bovendien is het Europees Hof voor de rechten van de mens in opeenvolgende arresten tot de slotsom gekomen dat lijfstraffen een schending inhouden van de rechten van het kind, als gewaarborgd bij het Europees Verdrag van 4 november 1950 tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. Die conclusies golden eerst de lijfstraffen die worden toegediend in de strafinrichtingen voor jonge delinquenten, vervolgens die welke op school (ook privéscholen) worden toegepast en, heel recent, die welke in het gezin worden toegediend. Voorts hebben zowel de Europese Commissie voor de rechten van de mens (tot in 1998) als

<sup>1</sup> Resolutie van het Comité van ministers van de Raad van Europa van 8 juni 2005 [ResChS(2005)10].

## DÉVELOPPEMENTS

MESDAMES, MESSIEURS,

## 1. Contexte général

La présente proposition de loi a pour objet d'insérer un alinéa 2 à l'article 371 du Code civil en vue d'inscrire dans le droit belge le principe d'une éducation non violente et de consacrer l'interdiction d'infliger des châtimens corporels aux enfants ou d'autres formes de violences physiques ou psychiques.

Le but poursuivi par cette modification législative n'est pas de permettre des poursuites pénales contre davantage de parents ou d'éducateurs. Il s'agit plutôt de faire savoir, de manière catégorique, que frapper un enfant est inacceptable et illégal. L'objectif est donc avant tout de changer les comportements et la pratique pour réduire ainsi la violence.

En 2003, une plainte a été introduite contre la Belgique par l'«Organisation mondiale contre la torture» (OMCT) parce que la Belgique n'interdit pas, effectivement, les châtimens corporels sur des enfants et ne prévoit aucune sanction adéquate en droit pénal et civil.

Suite à l'instruction de cette plainte, le «Comité européen des droits sociaux» a conclu que le droit belge viole l'article 17 de la Charte sociale européenne en ce qu'il n'interdit pas explicitement aux parents et «autres personnes» d'infliger des châtimens corporels aux enfants et qu'il ne prévoit pas de moyens de protéger efficacement les enfants contre les châtimens corporels au sein de la famille (décision sur le bien-fondé).

Le 8 juin 2005, le «Comité des ministres» du Conseil de l'Europe a entériné cette décision par une résolution reproduisant le dispositif du rapport du Comité européen des droits sociaux<sup>1</sup>.

En outre, «la Cour européenne des droits de l'homme en est venue à conclure, par des arrêts successifs, que les châtimens corporels violaient les droits de l'enfant tels que garantis par la Convention de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales du 4 novembre 1950; ces conclusions ont visé tout d'abord les châtimens corporels dans les établissements pénitentiaires pour jeunes délinquants, puis à l'école, y compris dans les écoles privées, et, tout récemment, dans le cadre familial. Par ailleurs, tant la Commission européenne des droits de l'homme, jusqu'en 1998, que la Cour ont souligné que l'interdiction de tout châtiment

<sup>1</sup> Résolution du Comité des ministres du Conseil de l'Europe, 8 juin 2005, [ResChS(2005)10].

het Europees Hof voor de rechten van de mens onderstreept dat het verbod van enige lijfstraf geen schending inhoudt van het recht op een persoonlijke levens- en gezinsfeer, noch van het recht op godsdienstvrijheid<sup>2</sup>.

In juni 2004 heeft de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa met een heel ruime meerderheid een aanbeveling aangenomen waarin wordt gevraagd in Europa het toedienen van lijfstraffen op kinderen te verbieden<sup>3</sup>. Ook het Europees netwerk van ombudsmannen voor kinderen heeft in een in 2000 aangenomen principeverklaring, opgeroepen onverwijld komaf te maken met alle aan kinderen toegediende lijfstraffen<sup>4</sup>.

Dit wetsvoorstel strekt ertoe het Belgisch recht in overeenstemming te brengen met het verbod op het toedienen van lijfstraffen door ouders en andere personen. Eerder (in juli 2003) werd een wetsvoorstel over hetzelfde vraagstuk in de Senaat ingediend door mevrouw Sabine de Bethune (Stuk Senaat 3-149/1).

## 2. Kritiek van het Europees Comité inzake sociale rechten op de vigerende normatieve bepalingen

Artikel 22*bis* van de Grondwet bepaalt dat «elk kind (...) recht heeft op eerbiediging van zijn morele, lichamelijke, geestelijke en seksuele integriteit». Toch meent het Comité dat het type toetsing waarvoor dit artikel in hoofddeorde in aanmerking komt, alsmede de zeer beknopte formulering ervan niet van die aard zijn dat ze een sluitende bescherming bieden tegen lijfstraffen (met name met pedagogische doeleinden)<sup>5</sup>.

Voorts stelt het Comité dat ook al bestraft het Strafwetboek de feitelikheden en voorziet het in zwaardere straffen zo ze ten opzichte van kinderen zijn gepleegd, zulks in rechte toch geen voldoende sluitend verbod vormt, gelet op artikel 17, § 1, van het herziene Handvest<sup>6</sup>.

Wat het Burgerlijk Wetboek betreft, is het Comité van oordeel dat de betekenis van artikel 17 van het Handvest spoort met het feit dat in dat Wetboek in 1995 het wederzijdse respect tussen kind en ouders werd opgenomen in titel IX over het ouderlijk gezag (artikel 371). Er wordt weliswaar aangestipt dat de algemene formulering ervan

corporeel n'était pas une violation du droit au respect de la vie privée et familiale ou à la liberté de religion»<sup>2</sup>.

En juin 2004, l'«Assemblée parlementaire» du Conseil de l'Europe a adopté à une très large majorité une recommandation demandant l'interdiction du châtiment corporel des enfants en Europe<sup>3</sup>. Le réseau européen des médiateurs pour enfants a aussi appelé, dans une déclaration de principes adoptée en 2000, à une élimination rapide de tous les châtiments corporels infligés aux enfants<sup>4</sup>.

La présente proposition de loi vise à mettre le droit belge en conformité avec cette «interdiction des châtiments corporels par les parents et autres personnes». Une proposition de loi portant sur cette même problématique a été précédemment déposée au Sénat, en juillet 2003, par Mme Sabine de Béthune (3-149/1).

## 2. Les critiques du Comité européen des droits sociaux à l'égard des dispositions normatives actuelles

Bien que la Constitution prévoie, dans son article 22*bis*, que «chaque enfant a droit au respect de son intégrité morale, physique, psychique et sexuelle», le type de contrôle dont est susceptible, à titre principal, cet article, ainsi que son libellé très concis, ne serait pas de nature à offrir une protection suffisante contre les châtiments corporels, notamment à visée éducative<sup>5</sup>.

S'agissant ensuite du Code pénal, même s'il «punit les voies de fait et prévoit des sanctions aggravées si elles sont commises à l'égard des enfants, cela ne constitue pas une interdiction en droit suffisante au regard de l'article 17, § 1<sup>er</sup>, de la Charte révisée»<sup>6</sup>.

«En ce qui concerne le Code civil, le Comité estime que l'introduction en 1995 de la notion de respect mutuel entre l'enfant et ses parents dans le titre relatif à l'autorité parentale du Code civil (article 371) va également dans le sens de l'article 17 de la Charte. Toutefois, sa formulation générale empêche d'y voir une obligation

<sup>2</sup> Aanbeveling 1666 (2004) van de Parlementaire Assemblee: «*Interdire le châtiment corporel des enfants en Europe*», aangenomen door de Assemblee op 24 juni 2004, nr. 2.

<sup>3</sup> Aanbeveling 1666 (2004) op. cit.

<sup>4</sup> [www.ombudsnet.org](http://www.ombudsnet.org)

<sup>5</sup> Europees Comité inzake sociale rechten, klacht nr. 21/2003, beslissing over de gegrondheid, considerans nr. 43.

<sup>6</sup> *Op. cit.*, considerans nr. 44.

<sup>2</sup> (Recommandation 1666 (2004) de l'Assemblée parlementaire: «*Interdire le châtiment corporel des enfants en Europe*», adoptée par l'Assemblée le 24 juin 2004, n° 2.

<sup>3</sup> Recommandation 1666 (2004), op. cit.

<sup>4</sup> [www.ombudsnet.org](http://www.ombudsnet.org)

<sup>5</sup> Comité européen des droits sociaux, réclamation n° 21/2003, décision sur le bien-fondé, considérant n° 43.

<sup>6</sup> *Op. cit.*, considérant n° 44.

een beletsel vormt om zulks uit te leggen als een klare en duidelijke verplichting voor de ouders om geen lijfstraffen met een pedagogisch oogmerk aan te wenden<sup>7</sup>.

Het Comité stelt ook vast dat niet werd verwezen naar enige jurisprudentie waarbij voormelde bepalingen van het Burgerlijk Wetboek en van het Strafwetboek worden uitgelegd als zouden zij voor de ouders en «andere personen» een verbod inhouden om iedere vorm van (ook pedagogisch bedoeld) geweld aan te wenden ten opzichte van het kind<sup>8</sup>.

Volgens de interpretatie van het Comité is geen enkele van de (samen of afzonderlijk genomen) nationale regels in voldoende nauwkeurige bewoordingen gesteld om de ouders en «andere personen» de mogelijkheid te bieden hun handelwijze af te stemmen op artikel 17 van het Handvest en het door die bepaling opgelegde resultaat te halen<sup>9</sup>.

### 3. Wetsbepalingen die lijfstraffen verbieden in de andere lidstaten van de Raad van Europa

Zweden was het eerste land dat verbood lijfstraffen toe te passen op kinderen, met de opheffing in 1957 van de strafbepaling die voorzag in een verschoningsgrond voor ouders die ingevolge het toedienen van lijfstraffen beperkte lichamelijke letsels bij hun kinderen hadden veroorzaakt.

In 1979 ging Zweden nog een stap verder: het werd het eerste land ter wereld om een uitdrukkelijk verbod in te voeren van lijfstraffen en andere onterende straffen of behandelingen jegens kinderen. Een en ander is opgenomen in het Zweedse Wetboek voor ouderschap en voogdij, dat voortaan bepaalt dat kinderen recht op bijstand, veiligheid en een degelijke opvoeding hebben, en dat ze moeten worden behandeld met eerbiediging van hun persoon en hun eigenheid en niet aan lijfstraffen of aan welke andere vernederende behandeling ook mogen worden onderworpen».

In Finland werd het verbod van lijfstraffen opgenomen als onderdeel van een algemene hervorming van de rechten van het kind in 1983.

claire et précise à charge des parents de ne pas utiliser de châtiments corporels à visée éducative»<sup>7</sup>.

*«Le Comité constate qu'il n'est fait état d'aucune jurisprudence interprétant les dispositions précitées du Code civil ou du Code pénal comme interdisant aux parents et «autres personnes» l'utilisation de toute violence envers un enfant, y compris à visée éducative»<sup>8</sup>.*

Selon l'appréciation du Comité, «aucune des règles nationales, combinées ou prises isolément, n'est énoncée dans des termes suffisamment précis pour permettre aux parents et «autres personnes» de régler leur conduite conformément à l'article 17 de la Charte et d'atteindre le résultat demandé par cette disposition»<sup>9</sup>.

### 3. Les dispositions législatives prohibant le châtimement corporel dans les autres États du Conseil de l'Europe

Le mouvement d'interdiction des châtiments corporels vis-à-vis des enfants a commencé en Suède en 1957 avec l'abrogation de la disposition pénale qui excusait les parents ayant causé des préjudices corporels mineurs à leurs enfants en leur administrant des châtiments corporels.

En 1979, la Suède alla plus avant et devint le premier pays au monde à interdire formellement tous les châtiments corporels et autres punitions ou traitements dégradants infligés aux enfants dans son Code de parentalité et de tutelle; lequel stipule désormais que: «*Les enfants ont droit à l'assistance, à la sécurité et à une bonne éducation. Ils doivent être traités avec respect pour leur personne et leur individualité et ne peuvent être soumis à un châtimement corporel ou à tout autre traitement humiliant*».

En Finlande, l'interdiction des châtiments corporels a fait partie d'une réforme générale du droit des enfants en 1983.

<sup>7</sup> Op. cit., considerans nr. 45.

<sup>8</sup> Op. cit., considerans nr. 46.

<sup>9</sup> Op. cit., considerans nr. 48.

<sup>7</sup> Op. cit., considérant n° 45.

<sup>8</sup> Op. cit., considérant n° 46.

<sup>9</sup> Op. cit., considérant n° 48.

Sindsdien hebben twaalf andere Europese landen uitdrukkelijk een verbod van lijfstraffen ingevoerd: Noorwegen (1987), Oostenrijk (1989), Cyprus (1994), Denemarken (1997), Letland (1998), Kroatië (1999), Bulgarije (2000), Duitsland (2000), Ierland (2003), Hongarije (2004), Roemenië (2004) en Oekraïne (2004).

De jongste jaren is het hervormingsproces geïntensifieerd. In Italië verklaarde het Hof van Cassatie in 1996 iedere door de ouders toegediende lijfstraf onwettig; in 1994 heeft het Portugese Hooggerechtshof een soortgelijk arrest gewezen. Die beslissingen werden evenwel nog niet duidelijk bij wet bekrachtigd.

In 2005 hebben de regeringen van Nederland, de Slowaakse Republiek en Slovenië zich – in hun antwoord op een door de Verenigde Naties verspreide vragenlijst over geweld tegen kinderen – ertoe verbonden terzake in wetgeving te voorzien<sup>10</sup>.

Hieronder worden de meest verhelderende wetsbepalingen van enkele Europese Staten weergegeven<sup>11</sup>:

– in Finland begint de wet van 1983 inzake het gezag over kinderen en het bezoekrecht met een principeverklaring, namelijk: het kind moet worden opgevoed in een geest van begrip, veiligheid en liefde. Het mag niet worden onderworpen, lichamelijk gestraft of anderszins vernederd. Zijn ontwikkeling naar onafhankelijkheid, verantwoordelijkheid en volwassenheid moet worden aangemoedigd, ondersteund en bijgestaan;

— in Noorwegen is in januari 1987 op de wet inzake ouders en kinderen een amendement in werking getreden, op grond waarvan het kind niet mag worden blootgesteld aan fysiek geweld of aan een behandeling die zijn lichamelijke of geestelijke gezondheid in gevaar kan brengen;

— in Duitsland heeft de Bundestag in juli 2000 in het *Bürgerliches Gesetzbuch* een bepaling ingevoegd, op grond waarvan kinderen recht hebben op een geweldloze opvoeding; lijfstraffen, psychische krenkingen en andere vernederende maatregelen zijn verboden.

Dit wetsvoorstel is rechtstreeks ingegeven door de Duitse bepaling.

Depuis, treize autres États européens ont explicitement introduit l'interdiction, à savoir: Finlande (1983), Norvège (1987), Autriche (1989), Chypre (1994), Danemark (1997), Lettonie (1998), Croatie (1999), Bulgarie (2000), Allemagne (2000), Irlande (2003), Hongrie (2004), Roumanie (2004) et Ukraine (2004).

Le processus de réforme s'est intensifié ces dernières années. En Italie, la Cour de cassation de Rome a déclaré illégal, en 1996, tout châtiment corporel infligé par les parents; en 1994, la Cour suprême du Portugal avait rendu un jugement analogue. Ces décisions n'ont cependant pas encore été clairement confirmées en droit.

En 2005, dans leur réponse au questionnaire diffusé par l'Étude des Nations unies sur la violence à l'égard des enfants, les gouvernements des Pays-Bas, de la République slovaque et de Slovénie se sont engagés à introduire une législation relative à ce sujet<sup>10</sup>.

Ci-dessous sont reproduites les dispositions législatives les plus éclairantes de quelques États européens.<sup>11</sup>

– En Finlande, une déclaration de principe a été insérée au début de la loi de 1983 sur la garde des enfants et le droit de visite: «*L'enfant doit être élevé dans un esprit de compréhension, de sécurité et d'amour. Il ne doit pas être assujéti, châtié corporellement ou humilié autrement. Son développement vers l'indépendance, la responsabilité et l'état adulte doit être encouragé, soutenu et assisté*».

– En Norvège en janvier 1987 est entré en vigueur un amendement à la loi sur les parents et les enfants qui stipule: «*L'enfant ne doit pas être exposé à la violence physique ou à un traitement qui peut compromettre sa santé physique ou mentale*».

– En Allemagne, en juillet 2000, le Bundestag a ajouté une nouvelle disposition au Code civil allemand qui stipule: «*Les enfants ont droit à une éducation non violente. Les châtiments corporels, les blessures psychologiques et autres mesures humiliantes sont interdits*».

La présente proposition est directement inspirée de la disposition allemande.

<sup>10</sup> <http://violencestudy.org/europe-ca/Word/Background%20papers/French/FINAL%20-%20Home%20French.doc>

<sup>11</sup> [http://www.coe.int/T/F/Projets\\_integres/Violence/01\\_Programme/05\\_Programme\\_d'activite%E9s\\_2003/corporal\\_punishment\\_of\\_childrenF.asp](http://www.coe.int/T/F/Projets_integres/Violence/01_Programme/05_Programme_d'activite%E9s_2003/corporal_punishment_of_childrenF.asp)

<sup>10</sup> <http://www.violencestudy.org/europe-ca/Word/Background%20papers/French/FINAL%20-%20Home%20French.doc>

<sup>11</sup> [http://www.coe.int/T/F/Projets\\_integres/Violence/01\\_Programme/05\\_Programme\\_d'activite%E9s\\_2003/corporal\\_punishment\\_of\\_childrenF.asp](http://www.coe.int/T/F/Projets_integres/Violence/01_Programme/05_Programme_d'activite%E9s_2003/corporal_punishment_of_childrenF.asp)

#### 4. Voorgestelde wetswijziging

In de Belgische rechtsorde vloeit het verbod van lijfstraffen ten aanzien van kinderen impliciet voort uit artikel 22*bis* van de Grondwet, en uit artikel 371 van het Burgerlijk Wetboek, dat er is opgenomen onder «Titel IX – Ouderlijk Gezag» en dat bepaalt dat een kind en zijn ouders «op elke leeftijd aan elkaar respect verschuldigd [zijn].». In geval van overtreding van die regel kan de jeugdrechtbank «in het belang van het kind» krachtens artikel 387*bis* van het Burgerlijk Wetboek alle beschikkingen met betrekking tot het ouderlijk gezag opleggen of wijzigen.

Gewelddaden tegen kinderen vallen onder het algemeen strafrecht:

- Zo bestraffen de artikelen 398 en volgende van het Strafwetboek de opzettelijke slagen en verwondingen en vormen (krachtens de artikelen 405*bis* en volgende) dergelijke daden ten aanzien van minderjarigen verzwarende omstandigheden op;
- de wet van 14 juni 2002 (artikelen 417*bis* tot 417*quinquies*) voorziet in specifieke strafbaarstellingen voor foltering, onmenselijke of ontorende behandeling;
- voorts bestraft artikel 425 van het Strafwetboek, ingevoegd bij de wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen, meer bepaald de daad die erin bestaat een minderjarige opzettelijk voedsel of verzorging te onthouden, in dusdanige mate dat zijn gezondheid in gevaar komt.

Gelet op de solide samenhang van die bepalingen lijkt het ons niet opportuun een bijzondere strafbepaling toe te voegen voor de «lijfstraffen» omdat een dergelijke bepaling noodzakelijkerwijs de bestaande strafbepalingen zou overlappen.

Om te voorzien in een duidelijker verbod op het plegen, door de ouders en andere personen, van lichamelijk of psychisch geweld met een pedagogisch oogmerk, stellen de indieners evenwel voor aan artikel 371 van het Burgerlijk Wetboek een tweede lid toe te voegen dat het verbod ondubbelzinnig formuleert:

«Het kind heeft recht op een geweldloze opvoeding. Het mag niet worden onderworpen aan lijfstraffen of aan andere vormen van lichamelijk of psychisch geweld.»

Ofschoon die bepaling zou worden opgenomen onder de titel betreffende het ouderlijk gezag, zou die tekst bij uitbreiding ook gelden voor de andere personen die belast zijn met de opvoeding van het kind, zoals de opvoeders of de leerkrachten.

Artikel 22*bis* van de Grondwet en het nieuwe lid van artikel 371 van het Burgerlijk Wetboek, vormen samen

#### 4. La modification législative proposée

Dans l'ordre juridique belge, l'interdiction des châtiments corporels à l'égard des enfants découle implicitement de l'article 22*bis* de la Constitution et de l'article 371 du Code civil, inscrit au «Titre IX: De l'autorité parentale», qui prévoit que «*l'enfant et ses père et mère se doivent, à tout âge, mutuellement le respect*». En cas de manquements, le tribunal de la jeunesse pourra «*dans l'intérêt de l'enfant*» ordonner ou modifier toute disposition relative à l'autorité parentale, sur pied de l'article 387*bis* du Code civil.

Les actes de violence vis-à-vis des enfants relèvent du droit pénal général:

- ainsi, le Code pénal incrimine, aux articles 398 et suivants, les actes constitutifs de «coups et blessures volontaires» et constitue en circonstance aggravante les actes commis à l'encontre de mineurs d'âge aux articles 405*bis* et suivants;
- la torture, les traitements inhumains ou les traitements dégradants font l'objet d'incriminations spécifiques introduites par la loi du 14 juin 2002 (articles 417*bis* à 417*quinquies*);
- en outre, l'article 425 du Code pénal, introduit par la loi du 28 novembre 2000 relative à la protection pénale des mineurs, punit spécifiquement l'acte consistant à priver un mineur d'aliments ou de soins au point de compromettre sa santé.

Eu égard à la grande cohérence de cet ensemble, il ne nous semble pas opportun d'ajouter une incrimination spécifique pour les «châtiments corporels» car une telle incrimination ferait nécessairement redondance avec les incriminations existantes.

Par contre, afin de rendre plus explicite «l'interdiction de violences physiques ou psychiques à des fins éducatives par les parents et autres personnes», les auteurs de la proposition proposent d'ajouter un second alinéa à l'article 371 du Code civil précisant cette interdiction:

«L'enfant a droit à une éducation non violente. Il ne peut être soumis à des châtiments corporels ou à d'autres formes de violences physiques ou psychiques.»

Bien qu'inscrite dans le titre relatif à l'autorité parentale, cette disposition est appelée à s'appliquer par extension aux autres personnes en charge de l'éducation de l'enfant, tels les éducateurs ou les enseignants.

La lecture de l'article 22*bis* de la Constitution et du nouvel alinéa de l'article 371 du Code civil, combinée

met die strafbepalingen een werkzame grondslag om de lijfstraffen uitdrukkelijk te verbieden, zowel binnen het gezin als op school.

Het is belangrijk erop te wijzen dat deze wetswijziging niet is bedoeld om meer ouders voor de strafrechter te brengen. Het is er veeleer om te doen categorisch duidelijk te maken dat een kind slaan even onaanvaardbaar en onwettig is als iemand anders slaan. Het is dus vooral de bedoeling de houding en de praktijk te wijzigen, om aldus het geweld terug te dringen.

De gemeenschappen zouden dat recht op een geweldloze opvoeding en het verbod van lichamelijk of psychisch geweld met een opvoedend oogmerk kunnen opnemen in de kaderdecreten betreffende het onderwijs.

à celle de ces dispositions pénales, constitue une base adéquate pour prohiber clairement les châtiments corporels, tant dans le cadre de la famille que dans le cadre scolaire.

Il est important de souligner que le but poursuivi par cette modification législative n'est pas de permettre des poursuites pénales contre davantage de parents. Il s'agit plutôt de faire savoir, de manière catégorique, que frapper un enfant est tout aussi inacceptable et illégal que de frapper n'importe qui d'autre. L'objectif est donc avant tout de changer les comportements et la pratique pour réduire ainsi la violence.

Ce droit à une éducation non violente ainsi que l'interdiction de violences physiques ou psychiques à des fins éducatives pourraient avantageusement être repris par les Communautés dans les décrets cadre relatifs à l'enseignement.

Christian BROTCORNE (cdH)

**WETSVOORSTEL**

## Artikel 1.

Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 78 van de Grondwet.

## Art. 2.

Artikel 371 van het Burgerlijk Wetboek, als gewijzigd bij de wet van 13 april 1995, wordt aangevuld met een tweede lid, luidende:

«Het kind heeft recht op een geweldloze opvoeding. Het mag niet worden onderworpen aan lijfstraffen of aan andere vormen van lichamelijk of psychisch geweld.»

1 juli 2008

**PROPOSITION DE LOI**Article 1<sup>er</sup>.

La présente loi règle une matière visée à l'article 78 de la Constitution.

## Art. 2.

L'article 371 du Code civil, remplacé par la loi du 13 avril 1995, est complété par un alinéa 2, rédigé comme suit:

«L'enfant a droit à une éducation non violente. Il ne peut être soumis à des châtiments corporels ou à d'autres formes de violences physiques ou psychiques.»

1<sup>er</sup> juillet 2008

Christian BROTCORNE (cdH)

**BASISTEKST****Burgerlijk Wetboek****Art. 371**

Een kind en zijn ouders zijn op elke leeftijd aan elkaar respect verschuldigd.

**BASISTEKST AANGEPAST AAN  
HET VOORSTEL****Burgerlijk Wetboek****Art. 371**

Een kind en zijn ouders zijn op elke leeftijd aan elkaar respect verschuldigd.

***Het kind heeft recht op een geweldloze opvoeding.  
Het mag niet worden onderworpen aan lijfstraffen  
of aan andere vormen van lichamelijk of psychisch  
geweld.***

**TEXTE DE BASE****Code civil****Art. 371**

L'enfant et ses père et mère se doivent, à tout âge, mutuellement le respect.

**TEXTE DE BASE ADAPTÉ À LA PROPOSITION****Code civil****Art. 371**

L'enfant et ses père et mère se doivent, à tout âge, mutuellement le respect.

***L'enfant a droit à une éducation non violente. Il ne peut être soumis à des châtiments corporels ou à d'autres formes de violences physiques ou psychiques.***